

2024

Овластяване на мъже, преживели трафик на хора, чрез образование за възрастни

Препоръки, разработени от организации за подкрепа на жертвите

**Co-funded by
the European Union**

Съдържанието на тази публикация отразява единствено възгледите на авторите. Европейската комисия не поема отговорност за използването на информацията, която се съдържа в нея.

SAPE

Erasmus+ Small Partnership
2022-1-AT01-KA210-ADU-
000083705

Автори

Аня Смазал – Arbeit und Leben / BEMA
Джина-Мария Стоян – Adpare
Манфред Бухнер – Men Via
Маркус Цингерле – Men Via
Надя Кожухарова – Фондация „Асоциация Анимус“
Тиаго Сантос – Saúde em Português
Д-р Филип Швертман – Arbeit und Leben Berlin / BEMA

Редактор на българския текст

Надя Кожухарова - Фондация „Асоциация Анимус“

Партньори

Men Via / Institut für Frauen- und Männergesundheit – Австрия, www.men-center.at

Adpare / Asociatia pentru Dezvoltarea Practicilor Alternative de Reintegrare si Educatie – Румъния, www.adpare.eu

Animus Association Foundation – Bulgaria, www.animusassociation.org

Arbeit und Leben Berlin-Brandenburg DGB/VHS e. V. – Германия, www.berlin.arbeitundleben.de

Saúde em Português – Португалия, www.saudeportugues.org

Проект

Erasmus+ Small Partnership 2022-1-AT01-KA210-ADU-000083705

Образование за възрастни с цел подкрепа на жертвите: Подкрепа на мъже, преживели трафик на хора и тежка експлоатация. Обмяна на опит и разработване на препоръки.

Финансиран от

**Co-funded by
the European Union**

Съдържанието на тази публикация отразява единствено възгледите на авторите. Европейската комисия не поема отговорност за използването на информацията, която се съдържа в нея.

Съдържание

ВЪВЕДЕНИЕ	4
I. КОНЦЕПЦИЯ И КОНТЕКСТ	7
Уязвимости на мъжете, преживели трафик на хора	7
Специфика на травматичните преживявания при мъже, преживели трафик на хора	8
Как мъжете преживяват психичната травма?	8
Как образованието за възрастни може да допринесе за възстановяването на мъжете, преживели психична травма в резултат на трафик на хора?	10
Защита на правата на мъже, преживели трафик – предварително условие за успешно образование за възрастни.....	11
II. ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА ВЪЗРАСТНИ В НАШАТА ПРАКТИКА	13
Индивидуални умения: грижа за себе си, самостоятелност и ежедневна рутина	13
Универсални и практически умения за автономност	15
Здравни и социални компетенции във връзка с моделите на мъжка социализация	17
Насърчаване на психичното здраве като част от образованието на мъже	18
Образование относно човешките права и правата на жертвите	20
Образование на възрастни в областта на трудовите права с цел предотвратяване на трафик и повторен трафик	24
Социална сигурност и социална помощ	27
Интеграция на пазара на труда	27
III. КРИТИЧНА ЗАБЕЛЕЖКА: НЕ ВСИЧКО Е СВЪРЗАНО С ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА ВЪЗРАСТНИ	29
IV. ПРИМЕРНИ СЛУЧАИ	31
Случаят на Андрей.....	31
Случаят на Раду	33
Случаят на Саймън	35
V. ПРЕПОРЪКИ	37
ВАЖНИ КОНТАКТИ	39
Австрия	39

БЪЛГАРИЯ	39
ГЕРМАНИЯ	40
ПОРТУГАЛИЯ	40
РУМЪНИЯ	41
ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	42

Овластяване на мъже, преживели трафик на хора, чрез образование за възрастни

Насоки и Препоръки, разработени от Организации за Подкрепа на Жертвите

2024

Въведение

Трафикът на хора е едно от най-тежките престъпления в съвременния свят и представлява сериозно нарушение на човешките права. Обликът на това престъпление постоянно се мени. Именно затова борбата с него поставя големи предизвикателства пред съвременното общество, като изисква постоянно да се откриват нови стратегии за противодействие и ни предизвиква непрекъснато да преосмисляме начините си на мислене и моделите си на възприятие. Инструментите за борба с трафика на хора се развиват непрекъснато, но въпреки това често изостават от реалността.

През последните години разбирането за трафика на хора надхвърли доминиращия фокус върху жените, жертви на сексуална експлоатация (която все още е една от преобладаващите форми на трафик). Все повече се обръща внимание и на други форми на експлоатация и на други групи от жертви, включително на мъжете, преживели трафик. Въпреки това **познанията относно мъжете в контекста на трафика на хора са недостатъчни. Организации, които подкрепят мъже, жертви на трафик, или не съществуват, или са в начален етап на развитие.**

Факт е, че в Европейския съюз **се наблюдават немалко случаи на мъже и момчета, жертви на трафик.** Тревожно е, че този проблем съществува и нараства успоредно с многобройните кризисни ситуации, с които се сблъсква обществото, през последните години. Не е изненадващо, че гражданските организации и компетентните институции споделят, че броят на мъжете в трафик нараства.

Трафикът на хора има драматични и негативни последици върху всички засегнати, независимо дали са деца, жени или мъже. Той води до тежки последици за икономическата, социалната, правната, емоционалната, физическата и здравословната ситуация на жертвите.

Половите стереотипи са много дълбоко вкоренени в обществото. Мъжкият пол масово се определя за „силен“. Това е причината често да не се „допуска“ мъжете да бъдат възприемани като жертви. Мъжете и момчетата, които са били подложени на насилие и експлоатация, се сблъскват с множество препятствия, за да бъдат разпознати като жертви и да могат да се възползват от правата си. Солидарността със засегнатите мъже, както и подкрепата и емпатията, са от решаващо значение за преодоляването на вредните стереотипи в обществото. Така ще ограничим въздействието на токсичните патриархални норми и ще развием позитивни примери за това какво означава „да бъдеш мъж“. Важно е

да си даваме сметка, че трафикът на хора и експлоатативните практики могат да засегнат всеки. Те нанасят многобройни вреди на цялото общество, като подкопават социалната сигурност и справедливите условия за труд и живот на всеки от нас.

Това са причините, които мотивираха партньорите в проекта SAPE, финансиран от ЕС, да обединят усилията си, **за да направят по-видими мъжете, преживели трафик, и техните потребности.** Искаме да покажем как трябва да бъдат **организираните професионалните структури и услугите, които осигуряват ефективна помощ и защита на трафикирани мъже.** Те са необходима предпоставка за реализиране на успешно образование за възрастни за овластяване и преодоляване на уязвимостта на мъжете. За съжаление, такива структури и услуги за подкрепа на пострадалите мъже са твърде малко.

В хода на проекта SAPE успяхме да направим **систематичен обзор на нуждите и уязвимостите на трафикирани мъже** и на подкрепата, от която се нуждаят, за да се възстанови тяхното достойнство. Иновативният подход на SAPE се състои в съчетаването на **услуги за подкрепа със специфични мерки за образование за възрастни.** Предлагаме практични и ефективни инструменти за помощ на трафикирани мъже, които им помагат да преодолеят ситуацията на експлоатация и да изградят перспектива за бъдеще без експлоатация и насилие.

В тази публикация представяме **какво е нужно, за да се прилага успешно образование за възрастни в услугите за подкрепа на жертвите.** Публикуваните **накрая препоръки** ще спомогнат да бъдат **идентифицирани най-неотложните нужди** в работата с трафикирани мъже, за да не бъдат пропуснати важни аспекти в тяхната подкрепа и интеграция.

Тази публикация има **две основни цели.** На първо място, тя дава практически насоки за интервенции за овластяване и в областта на образованието за възрастни при работа с мъже, преживели трафик. На второ място, тя описва необходимите ресурси, структури и стандарти, които трябва да се имат предвид в услугите за подкрепа на жертвите. В съответствие с международните стандарти това означава превенция на повторния трафик и на вторичната виктимизация и подкрепа на мъжете да изградят позитивни перспективи за бъдещето, които не включват експлоатация и насилие.

Важно е да се отбележи, че фокусът върху мъже, преживели трафик, и техните нужди за образование за възрастни по никакъв начин не поставя на втори план нуждите и правата на трафикирани жени. Една от главните цели на работата с мъже е именно утвърждаването на идеята за равенство между половете. Организациите за подкрепа на жени, преживели трафик, са ключови партньори, с които си сътрудничим, за да постигаме целите си заедно.

Тази публикация е един от основните резултати от проекта SAPE, който събра партньори от Австрия, България, Германия, Португалия и Румъния:

Фондация „Асоциация Анимус“ е българският представител в международната платформа на неправителствени организации La Strada International и работи в областта на трафика на хора и домашното насилие от 1994 г. Анимус работи в три основни направления: предоставяне на психологически и социални услуги за жертви на трафик, застъпничество и превенция, обучение на различни специалисти за идентифициране и защита на жертвите на насилие.

Saúde em Português е неправителствена организация, създадена в Коимбра през 1993 г. Дейностите ѝ са в областта на защитата на човешките права, социалната интеграция и предоставянето на хуманитарна помощ. От 2010 г. организацията активно работи за повишаване на осведомеността относно трафик на хора. През 2013 г. беше основан Национален център за закрила на мъже, жертви на трафик на хора, който предоставя безопасен подслон, защита на правата на жертвите, безопасност и подкрепа на интеграцията.

ADPARE е румънският представител в международната платформа на неправителствени организации La Strada International и работи изцяло в областта на борбата срещу трафика на хора. От 2003 г. ADPARE разработва проекти и програми за защита на жертвите на трафик на хора (включително на непълнолетни лица) и на детска порнография. ADPARE осъществява координация на случаи на трафик в наказателното производство, защита на правата на жертвите, както и изследвания, обучение и превенция.

Arbeit und Leben Berlin-Brandenburg DGB/VHS e. V. е съвместната образователна организация на Германската конфедерация на профсъюзите и на централите за обучение на възрастни. Основната идея за създаването ѝ е да се подкрепи новото демократично начало след 1945 г. чрез политическо образование. Дори десетилетия по-късно тази мисия не е завършена. Активното участие в изграждането на социално единство и образование, основано на солидарност, е по-необходимо от всякога.

The **Migration and Decent Work Department (FB MIGA)** се бори срещу дискриминацията, експлоатацията и всяко друго нарушение на правата на мигрантите. Организацията предоставя консултации и подкрепа на мигрантите по социални, трудови и жилищни въпроси на различни езици, подкрепя засегнатите от трудова експлоатация и принудителен труд и създава мрежи за подкрепа на регионално, национално и международно ниво в помощ на миграционните проекти за хората в миграция.

Като част от FB MIGA, **FB MIGA**, the **Berlin Advice Centre for Migration and Good Work (BEMA)** подкрепя работниците мигрантите в упражняването на техните трудови и социални права. Основната цел е равноправното отношение към всички хора в Берлин независимо от техния произход и жилищен статус, особено що се отнася до техните права на трудовия пазар и в областта на социалната сигурност. Организацията споделя своя практически опит с профсъюзите, академичните среди, институциите и политиците, за да се идентифицират и отстранят структурните недостатъци. BEMA се финансира от „Департамента по труда, социалните въпроси, равенството, интеграцията, разнообразието и борбата с дискриминацията (SenASGIVA)“ на Сената.migrant

MEN VIA, е организация, основана през 2013 г. като департамент на базирания във Виена Център за мъжко здраве, и предоставя услуги за подкрепа на жертви на трафик на хора в Австрия от името на федералните министерства на правосъдието, на социалните въпроси и на вътрешните работи. MEN VIA предлага цялостна подкрепа за трафикираните мъже с цел развиване на перспективи за бъдеще без експлоатация и насилие.

I. Концепция и контекст

Уязвимости на мъжете, преживели трафик на хора

Тази публикация се отнася до мъжете, жертви на **всички форми на експлоатация**, в контекста на трафика на хора. Това включва трудова експлоатация, сексуална експлоатация, просяк, въвличане в криминална дейност, трафик на органи и др. Те водят до широк спектър от стресови ситуации, в които може да се окаже засегнатият мъж.

Следните **типични фактори, които водят до уязвимост при мъжете**, трябва да се имат предвид: бедност, икономически и социални лишения, (етническа) дискриминация, липса на социална структура и социални услуги, липса на достъп до здравни грижи, намален достъп до трудовия пазар, физически/психически увреждания, история на насилие и negliжиране, липса на достъп до образование, неграмотност и др.

Независимо от пола преживяването на трафик води до широк спектър от крайно **негативни, драматични и стресови ефекти върху засегнатите лица**: огромни финансови загуби (неплатени заплати), финансов дълг, изоставяне без средства и без документи в страната на експлоатация, отнемане на личните документи, заплахи, че ще бъдат арестувани и депортирани, лошо здравословно състояние, без сигурно място за престой, стигматизация и др. Негативните емоционални и психологически ефекти също са многобройни, тъй като жертвите преминават през отчаяние и тотален контрол от страна на извършителите, с малко надежда, че положението им ще се промени, подложени са на заплахи, нехуманно отношение, унижение, а често и физическо насилие. Мъжете, преживели трафик, много вероятно са преживели безнадеждност, висок стрес, страх, безпомощност и паника. Всичко това създава **драматична житейска ситуация**, която **не позволява на засегнатите лица да се справят сами** с последствията от преживян трафик. Те остават в капан.

Като имаме предвид **предразсъдъците за това какъв** трябва да бъде „истинският мъж“, става ясно, че обществените нагласи могат да възпрепятстват мъжете да бъдат видени като жертви на трафик и/или на друга форма на насилие. Описаната по-горе ситуация силно противоречи на нереалистичните, но дълбоко внедрени в културата ни клишета, че мъжът винаги трябва да бъде силен, да има контрол, да бъде активен, независим и т.н. Това допълнително увеличава **уязвимостта на пострадалите мъже**, тъй като тези стереотипни модели на възприятие затрудняват, от една страна, професионалистите да идентифицират мъжете като потенциални жертви, а също и самите мъже да се разпознаят като такива. Често пъти институциите **остават слепи за подкрепата и услугите, от които те имат нужда**.

В този контекст популяризирането на образованието за възрастни има три важни насоки на въздействие:

Допринася за създаване на реалистична представа за ситуациите, в които се намират засегнатите мъже, за трудностите, пред които са изправени, но и за основните предизвикателства, с които трябва да се справят услугите и програмите за подкрепа на мъже.

Илюстрира как можем успешно да овластяваме мъжете, така че да преодолеят травмата и негативните последици от експлоатацията, да избегнат повторно трафикиране и да открият отново положителни перспективи за своето бъдеще.

Посочва ресурсите и капацитета, които организациите за подкрепа на жертвите трябва да развият, за да могат адекватно да подкрепят пострадалите мъже, като им осигуряват ефективни възможности за (ре-)интеграция в обществото.

За да бъде тази картина пълна, трябва да сме наясно, че: а) мъжете, които биха могли да се окажат в ситуации на трафик, могат да бъдат много различни, и б) ситуацията на трафик не си приличат и могат да бъдат много различни. Ето защо всички мерки за подпомагане на жертвите трябва да бъдат базирани на индивидуална оценка на нуждите на конкретното пострадало лице. Към всеки пострадал мъж подходът трябва да бъде различен и индивидуален. Дейностите за образование съответно също трябва да бъдат гъвкави и адаптивни към специфичните нужди на жертвите.

При работата с мъже, пострадали от трафик, често не се вземат предвид техните специфични реакции към травматичните ситуации. А в действителност те са от голямо значение и следва да бъдат отразени, когато се разработват програми за образование за възрастни, насочени към мъже, преживели насилие.

Специфика на травматичните преживявания при мъже, преживели трафик на хора

Как мъжете преживяват психичната травма?

Професионалистите в областта на психичното здраве описват травмата като парадоксално събитие, което е неочаквано и с което защитните механизми на жертвата не успяват да се справят. Независимо от пола травмата, причинена от трафик на хора, предизвиква дълбоко психично страдание, което може да има дълготрайни последици за жертвите и негативно да повлияе на начина, по който те възприемат и се отнасят както към себе си, така и към всичко останало в околния свят. Съвременното разбиране за травмата е, че тя „не е просто събитие, случило се в някакъв момент в миналото; тя е също и отпечатъкът, оставен от това събитие върху ума, мозъка и тялото. Този отпечатък има трайни последици за начина, по който човешкият организъм успява да оцелява в настоящето“ (дер Колк, 2018, стр. 28)¹. Липсата на предсказуемост и контрол върху събитията е ключов фактор за развитието на психичната травма в контекста на трафика на хора (Zimmerman et al., 2013)². Докато са в положение на експлоатация, жертвите, както мъже, така и жени, са многократно подлагани на унизително отношение, насилие и лишаване от основни нужди (сън, храна и почивка), което оказва дълготрайно въздействие върху тяхното физическо и емоционално състояние. Експлоатацията предизвиква два типа преживявания у жертвата: 1) че е нечия принадлежност и няма свободата да използва по свое желание и воля собственото си тяло и мислите си; 2) усещане за неравноправни властови взаимоотношения с извършителя, при които жертвата няма възможност да промени положението си или да подобри състоянието си.

Въпреки че травматичните симптоми са еднакви за всички, индивидуалните различия, социалният и културният контекст и наличните възможности за подкрепа определят

нивото на въздействие на психичната травма (и посттравматичното стресово разстройство – ПТСР). Един от факторите, определящи как травмата ще се прояви в чувствата и поведението на индивида, е полът, свързаните с него социални норми и роли и техните емоционални, поведенчески и социални проявления.

Културните норми и стереотипи могат да задълбочат травмата у мъжете, преживели трафик. Например, мъжете често са подценявани и пренебрегвани като жертви на сексуално насилие, изнасилване и сексуална експлоатация. Съществуват нагласи, че само гей и транс мъжете биват засегнати от сексуална експлоатация. Това води до изолация и отчуждение на пострадалите мъже и ги възпрепятства да потърсят подкрепа.

В едно от най-задълбочените изследвания на психичната травма, причинена от насилие, „Травма и възстановяване“, Джудит Херман описва различни симптоми, които често включват **емоционална безчувственост**, чувство за безпомощност, **повишена бдителност** и **изострена реактивност** към стимули, страх (Herman, 1992)³. Често срещани са ограниченото функциониране и намалената способност за радост и свързаност със себе си и другите.

Тъй като полът създава силни очаквания за поведение според нормите и стереотипите, това неизбежно определя как ще се проявят симптомите на травмата. За жените е обичайно да изразяват страхове и тревоги, да страдат от депресивни състояния, да се чувстват уязвими и зависими. Те имат по-малко задръжки да говорят за чувствата си и разполагат с по-голяма осъзнатост и думи за преживяванията си. Жените по-лесно се обръщат за помощ както към специалисти, така и към хора от близкия си кръг (King at al., 2013)⁴. Може би заради по-голямото търсене програмите и услугите за жени, жертви на насилие, включително и на трафик, са много повече, отколкото за мъже.

Интернализираните индивидуални и социални полови норми за мъжественост са предпоставка момчетата и мъжете да използват други механизми за справяне с травматичните си преживявания. Смята се, че мъжките стратегии за справяне обикновено са по-малко ефективни и здравословни (Slegh at al., 2021)⁵. Ние смятаме, че не бива да подценяваме мъжките механизми за преодоляване на травмата само защото са различни. Докато жените са по-склонни да развият психопатология, насочена навътре, след преживяна травма, мъжете са предразположени към външни изрази на стрес (King at al., 2013)⁶. Данните показват, че мъжете преживяват средно повече травматични събития, отколкото жените, но въпреки това по-малко от тях достигат диагностичните критерии на ПТСР (Tolin & Foa, 2006)⁷. Една от причините за това може да е, че поради социалния натиск мъжете проявяват по-различни симптоми. Например, изследванията показват, че мъже и момчета, които са преживели злоупотреба, са склонни да се идентифицират с агресора и по-късно самите те да се превърнат в такъв (следователно да бъдат възприети за извършители); докато жените са по-склонни да се привързват към насилниците си и да позволяват да бъдат отново обект на злоупотреба (следователно да бъдат виждани като имащи склонност компулсивно да заемат позицията на жертва) (Der Kolk, 1989).⁸ Социалните очаквания, с които са натоварени мъжете, не им позволяват да са уязвими или да са жертви нито в своите очи, нито пред обществото. За тях може да е много трудно да признаят страх, тревожност и депресия. Поради това, че тези чувства са неприемливи и предизвикват срам, те остават отречени, нементализирани и потиснати. Те се проявяват в поведението или в различни симптоми, включително и соматични. В резултат на това мъжете често не се идентифицират като лица, които са преживели трафик на хора.

Следните стратегии за справяне с травмата са типични за мъже, преживели трафик на хора:

Отричане или подценяване на ситуацията. Мъжете се опитват да убедят себе си и другите, че нищо не се е случило, не са губили контрол и не е било толкова зле. Те създават нова реалност, за да се справят с чувствата на срам и вина.

Избягване на спомените за травматичното събитие, които са ре-травмиращи и напомнят за непоносимите чувства на безпомощност и загуба на контрол и свобода.

Повечето мъже не са склонни да изследват емоциите си. Вместо това те се справят, като се фокусират върху проблеми от външната реалност. Мъжете често отказват лечение на психичната травма, защото смятат, че ако потърсят помощ, ще изглеждат „слаби“. Имат нужда да поддържат за себе си представата за „силен мъж“.

Агресия. Гневът е най-лесната за изразяване емоция за мъжете, тъй като се асоциира със сила, власт, контрол и борбеност – все качества, приписвани на мъжествеността. Агресията при травмирани мъже често е маскирана депресия. Тя се проявява обикновено не към извършителите, а към близките и е начин да се възстанови чувството за доминиране и контрол.

Засилен контрол над други хора в близкото обкръжение.

Затваряне в себе си и притъпяване на чувствата с алкохол или наркотици, за да се справят с напрежението от травмата. Това може да доведе до зависимост.

Оттегляне. Мъжете се изолират от близките си, защото се срамуват, че са жертви. В контекста на трафика на хора за мъжете е типичен срамът, че са се провалили и са допуснали да бъдат измамени.

Мъжете преодоляват срама си, че са били пасивни жертви, като стават активни и се въвлечат в рисково и безразсъдно поведение (напр. провокиране на физически сблъсъци, шофиране в нетрезво състояние).

Психосоматизиране, развитие на хронични психиатрични и физически заболявания.

Как образованието за възрастни може да допринесе за възстановяването на мъжете, преживели психична травма в резултат на трафик на хора?

В известната си книга „Тялото помни“ Бесел ван дер Колк¹⁰ обяснява подробно невробиологията на психичната травма. Той обяснява защо традиционните терапевтични подходи, които целят осмислянето на травматичното преживяване и рационалното му интегриране в личната история на човек, не са ефективни, ако бъдат използвани като единствен метод на лечение. Разбирането за това защо човек чувства по определен начин не променя самите чувства, защото тялото „пази“ следи от неприятното травмиращо чувство. В този смисъл възстановяването от травмата означава да се обединят всички части, да се възстановят връзките между емоционалното и рационалното, между ума и тялото и да се възвърне контролът на „Аза“ (*саморъководство*) (дер Колк, 2018)¹¹.

Образованието за възрастни е важен елемент във възстановяването от психичната травма. То е особено подходящо за мъже, защото се съобразява с техните тревоги и страхове и съответства на специфичните за пола начини за справяне с болка и страдание. Образованието за възрастни не изисква споделяне и повторно преживяване на травматичното събитие. Вместо да се занимава с вътрешния свят, то се фокусира върху реалния живот. Образованието за възрастни не е свързано с вербализация на преживяванията, а с конкретни физически дейности и дава възможност на мъжете отново да станат активни. Освен това то насочва действията и мислите към конкретни творчески и полезни дейности и това облекчава физическото напрежение от травмата. Тялото си спомня и се учи да действа отново в безопасна среда. Благодарение на образованието за възрастни се възстановява чувството за компетентност и справяне с конкретни задачи и предизвикателства. То е възможност мъжете, преживели трафик, да имат постижения, да преживеят успехи и така да възстановят самочувствието си. Помага им да преодолеят чувството, че са безпомощни. Образованието за възрастни също така е начин за създаване на нови взаимоотношения и връзки, възстановяване на социалните контакти и уменията за комуникация, приобщава към група. Това е възможност за мъжете да бъдат активни и да се чувстват продуктивни и успешни. И разбира се, образованието за възрастни, като всеки друг вид образование, носи усещане за щастие, удовлетвореност и автономност в живота.

Защита на правата на мъже, преживели трафик – предварително условие за успешно образование за възрастни

Дотук представихме уязвимостите, характерни за мъжете, преживели трафик на хора, както и техните специфични нужди с фокус върху преодоляването на психичната травма и ролята на образованието за възрастни.

Тук ще разгледаме как се реализират правата на пострадалите мъже. Те са важен елемент от програмите и услугите за мъже и са предпоставка за ефективно образование за възрастни.

Следните елементи, дефинирани в стандартите за правата на жертвите на трафик, са от най-съществено значение: незабавна и безусловна подкрепа и осигуряване на безопасно настаняване; социална помощ; достъп до статут на пребиваване; медицинска и психологическа грижа; социална и правна помощ; консултации на родния език.

Изключително важно е, когато се прилагат програми за образование, да се направи предварителна оценка на образователното ниво, езиковата компетентност и наличието на други специални нужди или изисквания на пострадалите мъже. Първоначалната оценка е нужна също, за да се установи психологическото и емоционалното състояние. Мъжете, преживели трафик на хора, както вече споменахме, може да са преживели сериозна травма, която да повлияе на способността им да участват ефективно в образователни дейности. Ето защо психологическата подкрепа, предварително или по време на дейностите за образование, е много важен елемент от програмата за възстановяване.

За да отговорим адекватно на нуждите на жертвите, трябва 1) да познаваме техните специфични потребности, 2) да сме наясно с предизвикателствата в работата с мъже и 3) да създадем необходимите структури и организация на работа, които да позволят възстановяване и реинтеграция в обществото. За ефективно ангажиране на мъжете в услуги за подкрепа и програми за образование е от съществено значение да създадем

безопасна и необвинителна среда, където те могат да изразяват свободно своите нужди и страхове без срам и без да са обект на вторична виктимизация.

Безопасното настаняване е основна потребност както за мъжете, така и за жените, засегнати от трафик на хора. То е основно изискване за възстановяване и независим живот. В член 9 от Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления се казва, че е необходимо да се разработват и предлагат минимум услуги за подкрепа, сред които „подслон или друго подходящо временно настаняване на жертвата, която се нуждае от сигурно място поради непосредствен риск от вторично и повторно виктимизиране, сплашване и отмъщение“.¹²

Групата от експерти за борба с трафика на хора (GRETA) към Съвета на Европа подчертава факта, че броят на идентифицираните мъже, жертви на трафик, се увеличава, но програмите за помощ, насочени към техните нужди, са твърде малко. Те отбелязват също, че повечето услуги за помощ, включително специализираните подслони за жертви на трафик, са създадени така, че да отговарят на нуждите на жени, жертви на трафик, като липсват специализирани структури за помощ, предназначени за мъже (GRETA, 2019; GRETA, 2020).¹³

Системите от социални услуги, предлагани от държавите, не успяват да осигурят адекватна подкрепа за мъжете. В своите доклади GRETA обръща внимание на факта, че „повечето страни вземат предвид нуждите на жените, жертви на трафик, като редица страни все още не предлагат услуги за помощ, включително настаняване, за мъже, жертви на трафик“ (GRETA, 2018).¹⁴

Мъжете, претърпели трафик на хора, трябва да разполагат с възможност да бъдат настанени в специализирани подслони. Подслоните предлагат сигурност и позволяват на пострадалите мъже да се възстановят емоционално в безопасна среда. Там те могат да усвоят общоприетите социални норми и ценности, да се възползват от индивидуална програма за консултиране за изграждане на социални, професионални и житейски умения, но също така и за практически съвети за организация на времето, грижа за себе си, изграждане на самостоятелност, рутина и стабилност. Подслоните задоволяват в краткосрочен план **базисните нужди** като жилище, храна, облекло, други лични потребности, **медицинска грижа** и безопасност (Davy, 2015).¹⁵ След като тези потребности бъдат удовлетворени, фокусът може да се премести към **дългосрочните нужди**, свързани с процеса на възстановяване и стремежа за изграждане на независим живот (Caliber, 2007; Davy, 2015).¹⁶ По този въпрос често се споменава йерархията на потребностите на Ейбрахам Маслоу. В основата на пирамидата са най-неотложните нужди, свързани с физиологичните потребности, а на върха са личните постижения. Според Маслоу, хората ще преследват личните си постижения само след като се справят с нуждите, свързани с физиология, безопасност, любов/връзки и самочувствие. Точно това изкачване по пирамидата трябва да се случи в работата с мъжете, преживели трафик на хора, като приютите с техните специализирани екипи подпомагат този процес.

II. Образованието за възрастни в нашата практика

Преди да започнем тази глава, трябва да уточним, че тук нямаме за цел да представим обобщен образ на мъжете, засегнати от трафик на хора, тъй като това е невъзможно. Всеки случай трябва да се разглежда индивидуално и с голямо внимание, за да се адаптира съответно предоставената помощ. Всеки мъж има различни особености, различен опит, различен произход. Явлението трафик на хора не подбира хората, то може да се случи на всеки от нас. В този смисъл възможно е да има мъже, които се нуждаят от подкрепа и помощ в образователен план дори за извършване на най-елементарни ежедневни задачи, свързани с (ре-)интеграцията. Именно върху това ще се спрем по-нататък.

В горните раздели представихме концептуална рамка относно образованието за възрастни като част от подкрепата за мъже, жертви на трафик. Следващата стъпка е да подходим от практична гледна точка и да представим как образованието за възрастни се прилага в ежедневната практика. Ще представим практически въпроси и теми, които трябва да се включат в образованието за възрастни за мъже, преживели трафик.

Следващите раздели показват, че образованието за възрастни трябва да обхване широк спектър от образователни потребности. Различните потребности от обучение на мъжете трябва да се имат предвид, за да не се пренебрегнат важни въпроси, които могат да ги поставят отново в уязвима позиция да станат жертва на трафик или на друга форма на насилие.

Първо ще разгледаме различните индивидуални и практически умения, които са необходими за автономен начин на живот. Не трябва да забравяме, че всеки мъж има различна история и различни умения и е преживял различна ситуация на трафик. Образователните мерки трябва да се основават на индивидуална оценка на потребностите. Това важи и за знанията в областта на здравето и психичното здраве, социалните компетенции, включително познанията, свързани с характеристиките на мъжествеността и моделите на мъжка социализация. Образованието за възрастни в подкрепа на жертви задължително трябва да включва информация относно техните права – основните човешки права, специалните права на жертвите на трафик и трудовите права. Накрая ще разгледаме и необходимите умения за (ре-)интеграция на пазара на труда, които представляват ключов фактор за дългосрочната интеграция.

Индивидуални умения: грижа за себе си, самостоятелност и ежедневна рутина

Обикновено се предполага, че уменията за грижа за себе си са налични при възрастните и са придобити по време на възпитанието и чрез усвояването на обществените норми. Въпреки това опитът на пострадали мъже обикновено се различава от тези норми. При някои липсват основни знания и умения за грижа за себе си, които е трябвало да усвоят в детството. Често се наблюдава голямо разминаване между очакванията на обществото и реалния опит на жертвите. Някои мъже, преживели трафик на хора, имат нужда да усвоят основни умения за грижа за себе си, които не са придобили, когато са били млади.

Предварителната оценка е важна, тъй като помага на специалистите да разберат индивидуалната ситуация на пострадалия и да предложат подходящи интервенции за подкрепа и помощ. Някои от областите, върху които тази оценка е добре да изследва, са физическото благосъстояние, емоционалното здраве, основните нужди, нивото на

социално благополучие. Признавайки, че всеки мъж има уникален опит и произход, оценката разкрива конкретните умения, които трябва да се развият.

Мъжете, преживели трафик, срещат много предизвикателства в процеса на възстановяване и независимост. Овластяването им чрез придобиване на умения за грижа за себе си е от съществено значение, за да възвърнат контрола върху живота си.

По-долу са изредени някои важни умения за грижа за себе си:

Обличане: Как се избират подходящи дрехи и защо е важно да се сменят.
Къпане: Редовното миене на тялото е важно за личната хигиена.
Хранене/хранителен режим: Здравето зависи от начина на хранене; важно е да има редовно хранене, балансиращ хранителен режим.
Готвене и почистване: Важно е мъжете да имат умения за готвене, за да приготвят храна без чужда помощ, както и да поемат отговорността за миене на съдовете и другите използвани прибори.
Миене на зъби: Миенето на зъбите е част от навичките за устна хигиена, които са от решаващо значение за поддържането на общото здраве.
Здраве: Редовните медицински прегледи са важни; трябва винаги да се търси помощ от лекар, когато е необходима.
Редовни физически упражнения: Физическата активност има важна роля за осигуряване на физическото и психическото здраве.
Сън: Нужна е вечерна рутина, която да помага за достатъчно сън.
Управление на стреса: Ежедневието може да бъде стресиращо и умението за справяне с тези чувства е съществено. Това може да включва практики за осъзнатост, търсене на социална подкрепа или участие в други дейности, насочени към насърчаване на емоционалното благополучие.

Важно е да се разбере връзката между уменията за грижа за себе си и за самостоятелност като ключ към **създаването на рутина**. Самостоятелното организиране на времето създава чувство за рутина в ежедневието, затова трябва да се насърчава в програмите за подкрепа и помощ на пострадали мъже. Създаването на ежедневна рутина може да включва например определени часове за събуждане и сън, грижа за личната хигиена, като къпане и обличане, почистване, режим за хранене и упражнения, движение и разходки и др. Самостоятелната организация на времето позволява в ежедневните практики да се включи и грижата за себе си. Чрез рутината се преодолява емоционалната нестабилност на засегнатите мъже и те могат да се възстановят по-лесно от травматичния си опит.

Някои ключови умения са:

Управление на времето: Мъжете могат да се научат да разпределят времето си ефективно, като определят конкретно време за своите ангажименти и задачи, като например срещи, ежедневни дейности, търсене на работа или грижа за себе си. За да планират всички тези рутинни ангажименти от ежедневието, те могат да правят списъци със задачи.

Комуникация: Развиването на комуникационни умения позволява на мъжете ясно да изразяват своите нужди, да взаимодействат здравословно с всички около тях и да се справят с конфликти по добър начин. Помага им да вземат информирани решения относно бъдещите си планове.

Решаване на проблеми: Развиването на комуникационни умения улеснява решаването на проблеми, които могат да възникнат в ежедневието.

Универсални и практически умения за автономност

Съществува силна връзка между индивидуалните умения и универсалните умения, тъй като те често се допълват взаимно. Универсалните умения, известни още като „меки умения“, включват важни способности, които трябва да присъстват в образованието за пострадалите мъже. Тези умения могат да се прилагат в ежедневието във всички области на живота и работата. Вече отбелязахме, че от съществено значение за мъжете е да умеят **да общуват** и да поддържат здравословни междуличностни отношения и да постигат различни лични, социални и професионални цели. Затова **езиковите курсове** имат голямо значение, тъй като владенето на езици е важно за общуването и за културната интеграция. Усвояването на **дигитални умения**, като основна **компютърна грамотност**, работа с интернет, **онлайн безопасност**, правила за **дигитална комуникация** и др., е основна необходимост в съвременния свят за достъп до информация и подкрепа, което позволява и достъп до възможности за работа. Знанията за основите на управление на личните финанси, като **бюджетиране**, **спестяване** и **погасяване на дългове**, помагат на засегнатите мъже да вземат конструктивни решения по отношение на материалните аспекти на живота си.

Реинтеграцията и автономността на мъжете, преживели трафик на хора, както споменахме по-рано, са от съществено значение за изграждане на безопасен и независим живот. В този смисъл е важно мъжете да придобият практически умения и компетентности, необходими в ежедневието, за да се справят с различни въпроси, като правни процедури, бюджети и други практически проблеми.

Ето някои от основните категории, с които трябва да се ангажират засегнатите мъже:

Наемни отношения: Мъжете трябва да са наясно със законовите права и задължения при наемане на жилище, за да предотвратят бъдещи проблеми.

Сметки и доставчици: Те трябва да знаят как да управляват разходите за домакинството, включително избор на основни услуги, телевизия и интернет. Важно е

да разбират как работят доставчиците и да умеят да сравняват офертите им, както и да са наясно с договорните отношения с тях.

Разрешаване на обичайни проблеми: Те трябва да знаят какво да правят, когато възникнат ежедневни проблеми, като загубени ключове и портфейли, или аварийни ситуации в дома, като течове на вода или развалени електроуреди, спиране на тока и др.

Спешни номера: Трябва да знаят и да разбират как да се свържат със спешните служби, като Бърза помощ, полиция и пожарна.

Здравни услуги: Те трябва да са наясно със здравните услуги в общността, включително болници, специализирани клиники и аптеки.

Супермаркети: Трябва да научат как да пазаруват в супермаркет, да разбират цените, да правят избор на стоки и да управляват бюджета си.

Банково управление: Отваряне и управление на банкова сметка е от съществено значение при получаване на плащания, финансови трансакции и спестявания, като същевременно се гарантира сигурността на парите. Много е важно мъжете да разбират как да използват банкови карти, банкомати и да защитават лична информация като пароли.

Обществен транспорт: Знанието как да се използва обществен транспорт, включително разписания, маршрути и цени, е важно за ефективното и икономично придвижване.

Приходи/разходи: Да бъдат наясно колко пари влизат и излизат от бюджета им и как да управляват месечните разходи, като наем, сметки за комунални услуги, храна, транспорт и свободно време, за да имат балансиран бюджет.

Интернет сигурност: В дигиталната ера е много важно да се осигури онлайн безопасност. Това включва внимание относно информацията, споделяна в социалните медии, за да се избегне прекомерно разкриване и потенциални рискове. Засегнатите мъже трябва също да се научат как да бъдат предпазливи, когато се свързват онлайн с непознати, и да внимават кого приемат за приятели в социалните мрежи, както и да са внимателни, когато започват разговори с непознати. Освен това знанието как да се идентифицират и да блокират подозрителни съобщения или акаунти може да помогне да предотвратят измами или възможни ситуации на трафик на хора. Също така от съществено значение е да се внимава при извършване на онлайн плащания – как да се уверят, че уебсайтовете са сигурни, преди въвеждането на лична или финансова информация. Ако са наясно с всички тези ситуации, мъжете могат да се защитят от различни онлайн заплахи.

Цялостният подход за (ре-)интеграция включва и образователни програми за мъжете, преживели трафик на хора. Както споменахме, от съществено значение е да се предоставят услуги не само за възстановяване от преживяванията, но и за подобрене в различни аспекти на живота.

Здравни и социални компетенции във връзка с моделите на мъжка социализация

Въпросите за мъжествеността и половите стереотипи вече бяха описани по-горе. В този раздел предлагаме информация как тези въпроси присъстват в практиките на образованието за възрастни и как да включваме мъжете в тяхното разработване.

Препоръчваме темите за „мъжествеността“ и за половите стереотипи да бъдат адресирани директно чрез различни образователни дейности, като работилници, групови дискусии и/или по време на индивидуално консултиране. Целта е да се повишат осведомеността и чувствителността на мъжете по тези въпроси, как те присъстват в ежедневието и в общуването между хората, също как се преодоляват проблемите, свързани с тях. Темите, които трябва да се разгледат, включват грижовна мъжественост, равно разпределение на грижите, както и ясна позиция срещу насилието във всички негови форми. Знанията за равенството между половете и за това как да се поддържат ненасилствени връзки и приятелства допринасят за дългосрочната стабилност на засегнатите мъже.

Обучението трябва да включва въпроси, свързани с агресията и насилието. Често те присъстват в ежедневието на мъжете, особено ако съжителстват заедно в подслон. Важно е мъжете да получават информация и инструкции как да се справят с междуличностни конфликти, как да говорят с другите за нуждите, желанията и гнева си, как да правят компромиси, как да разбират динамиката на междуличностните конфликти, как да остават спокойни в стресови ситуации, как да не използват насилие и как да избягват или да се справят, когато се създаде негативна ескалация в отношенията. Това включва **обучение в социални компетенции** и позитивно социално поведение като важни меки умения, които допринасят за дългосрочна стабилност.

Друг въпрос от значение за намаляване на уязвимостта е широкото поле на здравето, здравословното поведение и връзката на мъжете със собственото им тяло. Поради моделите на мъжка социализация мъжете са склонни да пренебрегват нуждите на своето тяло и своето здраве. Това води до рискови за здравето поведенчески модели, като нездравословно хранене, редки или никакви медицински изследвания, липса на посещения при лекар, пренебрегване на първите признаци на заболявания или злоупотреба с алкохол и наркотици. Препоръчва се здравната култура или „здравната грамотност“ да се разглеждат като част от основното образование за мъже като цяло, включително и за мъжете в програми за подкрепа на жертви. Съществуват множество материали и насоки за обучения, които могат да се използват за тази цел.¹⁷ Сексуалното образование, включващо въпроси като безопасен секс, контрацепция, сексуална ориентация и т.н., също трябва да бъде част от обученията.

Структурата и организацията на здравна система в страната на пребиваване, наличните услуги и условията за достъп са други важни въпроси на здравната грамотност, за които мъжете трябва да бъдат образовани. Това важи особено за страните на дестинация, където достъпът до нужното лечение може да бъде затруднен от липсата на здравна осигуровка и заради езиковата бариера. Когато се завърнат в страната на произход, мъжете, преживели трафик, може също да се сблъскат с трудности заради нови потребности, неплатени осигуровки и др. и да имат нужда от помощ. Насилието и експлоатацията, през които са преминали, могат да предизвикат продължаващи и сложни здравословни проблеми или да доведат до по-дълготрайни увреждания. В такива случаи засегнатите мъже трябва да бъдат ориентирани и да получат практическа и емоционална подкрепа, да бъдат запознати с достъпните услуги, които по-рано не са били подходящи

за тях. В такава ситуация мъжките нагласи могат отново да бъдат пречка да се потърсят лечение и подкрепа.

Знанието за достъпа до медицински услуги е от решаващо значение не само когато се налага спешно лечение. Образователните мерки за възрастни могат да дадат възможност на мъжете да използват профилактични прегледи и да развият осъзнато отношение към здравето си.

Насърчаване на психичното здраве като част от образованието на мъже

Според Световната здравна организация (СЗО) промоцията на здраве дава възможност на хората да увеличат контрола върху здравето си и да го подобрят. Психичното здраве е неразделна част от здравето – няма здраве без психично здраве. СЗО определя психичното здраве като „състояние на благополучие, в което личността разбира своите собствени възможности, може да се справи с нормалните напрежения в живота, може да работи продуктивно и плодотворно и е в състояние да дава принос към своята общност“ (СЗО, 2015).¹⁸

Най-дългосрочните последици от трафика на хора са върху психичното здраве. Много често ефектите върху психиката на жертвите се подценяват, като се дава приоритет на физическото здраве, наказателното преследване на извършителите и социалната интеграция на жертвите, които се смятат за по-спешни. Въпросите, свързани с психичното здраве, се отлагат за по-късен етап и често остават нерешени. В действителност емоционалното състояние на хората, преживели трафик, има пряко въздействие върху поведението им и способността им да взимат решения и да планират. В този смисъл психичното здраве е ключов фактор за успешното реализиране на всички останали дейности за подкрепа и трябва да бъде приоритет (Кожухарова и др., 2022).¹⁹

Като част от образованието за възрастни насърчаването на психичното здраве подпомага мъжете, преживели трафик, да придобият по-голям контрол върху емоционалния си живот и вътрешния си свят. Това подобрява уменията им да разпознават и управляват своите чувства, да се справят с предизвикателствата на живота и да имат пълноценни взаимоотношения с хората. Това включва, от една страна, разбиране и управление на симптомите на психичната травма, причинена от трафика. От друга страна, може да включва развиването на житейски умения, които мъжете не са имали възможност да придобият по-рано в живота си.

Насърчаването на психичното здраве може да включва компетенции в следните специфични области:

1. Психична травма

- Какво представлява травматичното събитие?
- Какво е краткосрочното и дългосрочното въздействие на травмата
- Физически, емоционални, поведенчески, когнитивни, духовни, междупоколенчески и отношенчески последици от травмата

-
- Видове травма – в развитието, междуличностна, от външни фактори, историческа.
  - Какво е травматичен стрес, посттравматично стресово разстройство и комплексна травма
  - Какви са симптомите на психичната травма – интрузивни спомени, повторно преживяване на спомени, избягване на спомени, повишена възбудимост, притъпени емоции, повишена бдителност, дисоциации
  - Как травмата влияе на човешките взаимоотношения
  - Как травмата влияе на общностите; травма и миграция
  - Трафик и травма
  - Мъже, жертви на насилие и злоупотреба, включително сексуално; съществуващи митове за мъжете като жертви на насилие
  - Справяне с психичната травма
  - Възстановяване – безопасност и стабилизация, спомняне и траур, възстановяване на връзките

2. Умения за живот

- Чувства – разпознаване, разбиране и назоваване на собствените чувства и чувствата на другите
- Регулиране на собствените емоции, справяне с трудни чувства, като гняв, завист, раздразнение и загуба
- Комуникация с другите, активно слушане, толерантност, уважение към личните граници, споделяне, търсене и даване на помощ и подкрепа
- Близост, приятелство, самота, отхвърляне
- Емпатия, състрадание, откритост
- Тормоз, насилие, злоупотреба
- Въпроси, свързани с пола
- Разрешаване на конфликти, решаване на проблеми в отношенията
- Самосъзнание, грижа за себе си, осъзнатост
- Устойчивост, гъвкавост, толерантност към непознатото и несигурността, управление на промяната и риска
- Какво означава да се справяш

Като част от образованието за възрастни насърчаването на психичното здраве може да се реализира по много различни начини – в индивидуални консултативни сесии, групи за подкрепа и взаимопомощ, чрез различни дейности с участие, чрез лекции, презентации и

обучителни семинари, чрез разпространение на информационни материали и филмови дискусии, чрез срещи с професионалисти или с помощта на оцелели, които споделят как са се справили.

Според Плана за действие на СЗО за психичното здраве за периода 2013–2030 г., определящите фактори за психичното здраве включват не само индивидуалните характеристики, като способност за управление на своите мисли, чувства, поведение и отношенията с другите, но и социални, културни, икономически, политически и екологични фактори, като националните политики, социалната защита, жизнените стандарти, условията на труд и социалната подкрепа в общността (WHO, 2021).²⁰ В този контекст развиването на грамотност относно психичното здраве е само една част от насърчаването на психичното здраве. То е важен елемент от грижата за жертвите на трафик, която включва социална подкрепа, осигуряване на безопасна среда, адресиране на уязвимостите, осигуряване на стабилен и достоен доход, намаляване на дискриминацията и неравенството в обществото.

Образование относно човешките права и правата на жертвите

Трудността мъжете да бъдат идентифицирани като жертви се дължи както на факта, че много от тях не се самоопределят като такива, така и на факта, че професионалистите на първа линия нямат проактивен подход, а чакат самите те да се определят като жертви и да потърсят помощ. Когато говорим за мъже жертви, обикновено се смята, че те са пострадали от трафик с цел трудова експлоатация, като така се пренебрегват другите форми на експлоатация: просия, криминални дейности и сексуална експлоатация. Сексуалната експлоатация на мъже е тема табу и е свързана с редица митове и предразсъдъци. Това пречи мъжете жертви да бъдат идентифицирани, както и ги затруднява те да се самоидентифицират. Тези трудности могат да бъдат преодоляни чрез обучение на специалисти, но и на мъже, които са уязвими да попаднат в трафик. Когато говорим за правата на мъже, преживели трафик, трябва да започнем на първо място с право да бъдат идентифицирани.

Трафикът на хора във всичките му форми е **крайно нарушение на човешките права**. Различни човешки права са засегнати в различните етапи от цикъла на трафика. Някои права са свързани с причините, довели до това дадено лице да попадне в трафик. Например, нарушението на правото на адекватен стандарт на живот увеличава уязвимостта. Други човешки права са свързани със самия процес на трафик. Трафикът на хора и свързаните с него практики, като робство, сексуална експлоатация и принудителен труд, сами по себе си са нарушения на основни човешки права и са недопустими съгласно международното право за правата на човека. Накрая, определени човешки права могат да бъдат нарушени, след като жертвите излязат от ситуация на трафик – правото на достъп до правосъдие, правото на ефективни средства за защита и правото на справедлив процес. Въпреки че връзката между правата на човека и трафика на хора е ясна и недвусмислена, това не означава, че винаги правата на жертвите се спазват в дейностите за противодействие на трафика.

Подходът, базиран на правата на човека, поставя жертвата в центъра на всяко действие. Той също така се занимава с основните фактори, които водят до трафик на хора, до липса на наказания за трафикантите и до липса на правосъдие за жертвите. Такива фактори са дискриминацията, несправедливото разпределение на властта, търсенето на стоки и услуги, произтичащи от експлоатацията, както и корупцията в публичния сектор.

Според подхода, базиран на правата на човека, правителствата са отговорни за защитата и насърчаването на правата на всички лица под тяхната юрисдикция, включително на лицата, които не са техни граждани. Правителствата имат правно задължение да работят за елиминиране на трафика и свързаната с него експлоатация.²¹

Тук ще представим някои от общите и специалните **правата на жертвите** на трафик, така както са дефинирани в европейските и международните стандарти, като Директива 2011/36 на ЕС за борба с трафика на хора и Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора.

Важен елемент на обучението за възрастни е лицата, преживели трафик, да се образуват за техните права, тяхното отражение в законодателството и достъпа до тях.

Основно право на жертвите е да получават правна помощ и правно представителство преди и по време на наказателното производство. Благодарение на правните консултации, свързани с наказателния процес, засегнатите мъже (и разбира се, жени) придобиват практически знания за това как работят правосъдието и неговите институции, какви стъпки могат да предприемат, кои са участниците в производството. Тази нова компетентност има овластяващ ефект за мъжете, преживели трафик, и ги прави по-малко уязвими в бъдеще.

По-долу са представени някои от правата на жертвите на трафик, които могат да се включат в образованието за възрастни. Показано е практическото им значение в подкрепата на мъже. Това не е изчерпателен списък.

Право на помощ и закрила

Всички трафикирани лица имат право на незабавна и безусловна помощ и закрила, независимо от тяхното решение дали да сътрудничат на правоприлагащите органи. Мъжете трябва да са наясно, че имат това право наравно с жените, жертви на трафик, тъй като не винаги могат да получат необходимата им помощ и закрила, защото не съществуват достатъчно специализирани услуги за тях.

Право на информация

Жертвите имат право да получат информация за статута и правата си, както и за съответните съдебни и административни процедури, включително информация за възможностите за обезщетение. Информацията и информираните решения възстановяват чувството за контрол над собствения живот, което е важно за пострадалите мъже, тъй като им помага да отговорят на социалните изисквания към тях да бъдат компетентни и да имат контрол.

Право да не сътрудничат на правоприлагащите органи

Трафикираните лица имат право да не сътрудничат на следствените органи. Мъжете обикновено са по-смели и по-склонни да участват в наказателното производство. Някои обаче имат основателни причини да не го правят. Мъжете, които са участвали в криминални дейности по време на трафика, се страхуват, че няма да бъдат идентифицирани като жертви, и предпочитат да не търсят справедливост. Други мъже

се притесняват да не изложат семействата си на заплахи, репресии и риск, без да могат да ги защитят. Трафикираните мъже изпитват срам за това, че са били измамани и експлоатирани (особено ако е включена сексуална експлоатация). Те също така имат съпротиви да участват в наказателни процедури, особено ако успешният изход не е сигурен. Мъжете трябва да знаят, че тяхното решение да не повдигат обвинения или да не участват като свидетели трябва да бъде уважавано.

Избягване на вторична виктимизация

Най-важно за предотвратяване на вторична виктимизация е даването на коректна информация, така че мъжът, преживял трафик, да вземе информирано решение за бъдещето си, включително и за участието си в наказателното производство. За да се избегне допълнително травмиране, трябва да се избягват многото разпити по време на досъдебното и съдебното производство. По същата причина трябва да се избягват срещи, визуален контакт и конфронтация със заподозрения или с членовете на семейството му. Даване на показания и кръстосани разпити могат да се осъществяват с аудио-визуални средства. Тъй като мъжете често имат трудности да признаят, че се страхуват, е важно активно да бъдат информирани за тези мерки за защита по време на производството.

Право на обезщетение

Жертвите на трафик имат право на обезщетение за претърпени имуществени и неимуществени вреди. Тъй като „получаването на пари“ е нещо, което добре се вписва в типичните социални модели на мъжественост, е полезно мъжете, жертви на трафик, да получават информация за тази възможност. Но също така трябва да се подкрепят реалистични очаквания, защото често усилията за получаване на обезщетение, за съжаление, не са успешни. Правото на обезщетение е важен елемент от достъпа до правосъдие за трафикираните лица. Те обикновено са претърпели сериозни материални щети (финансови загуби: неплатени заплати, медицински, погребални, болнични и други разходи, разходи за преместване, загуба на бъдещи приходи, разходи за щети на имущество и др.), така и нематериални или морални щети (емоционално страдание и психична травма, загуба на репутация, болка и страдание, загуба на принадлежност към общността).

Забрана на наказателно преследване и осъждане

Жертвите на трафик на хора не трябва да бъдат обвинявани или съдени за проституция или незаконни дейности, които са били принудени да вършат. Важно е пострадалите мъже да бъдат информирани за това специфично право за жертвите на трафик. В много случаи на мъжете първоначално се гледа като на извършители на различни престъпления и едва по-късно става ясно, че са били принуждавани и експлоатирани. Възможно е също така трафикантът умишлено да е използвал подвеждаща информация за законите и правното положение на жертвата, чрез която да я манипулира и заплашва с негативни последици. Познаването на правото да не бъдат наказателно преследвани може да бъде от решаващо значение за реинтеграцията и възстановяването на мъжете.

Период на възстановяване и размисъл

Член 13 от Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора гласи, че жертвите имат право на период за възстановяване и размисъл от най-малко 30 дни. Този период трябва да е достатъчен за въпросното лице, за да се възстанови и освободи от влиянието на трафикантите и/или да вземе осъзнато решение за сътрудничество с компетентните органи. Жертвите се нуждаят от достатъчно време и пространство, за да започнат психическо и физическо възстановяване, както и да си възвърнат известна стабилност. Грижите за техните спешни нужди са важни за създаване на усещане за сигурност и доверие. Това е особено важно за трафикираните мъже, които имат проблем да приемат помощ. Те могат да изпитват затруднения да се доверят веднага на екипите за подкрепа, защото се страхуват да не изглеждат слаби и да не бъдат стигматизирани. По време на периода на възстановяване и размисъл за трафикираните мъже трябва да се отчитат тези техни затруднения.

Разрешение за пребиваване

Възможността да получат разрешение за пребиваване отговаря на нуждите на трафикираните лица и предотвратява повторен трафик. За трафикираните лица, както и за правоприлагащите органи, които противодействат на трафика на хора, незабавното връщане на жертвите в техните страни на произход не е желателно. За жертвите това би означавало да започнат отначало там, откъдето са избягали, и в повечето случаи да запазят в тайна това, което им се е случило. За правоприлагащите органи престоят на жертвите в страната на дестинация е от съществено значение, тъй като предоставя възможност за събиране на информация и изграждане на наказателното дело. Наличието на разрешение за пребиваване насърчава трафикираните лица да сътрудничат в разследването. Това е важно за мъжете, които е по-малко вероятно да сътрудничат на властите, ако вярват, че ще бъдат депортирани, след като разкажат историята си. Те могат да потиснат своите преживявания, което ще попречи на способността им да участват пълноценно в производството като свидетели. Разрешението за пребиваване дава увереност на мъжете, че могат да разкажат историята си без страх от наказание или депортиране. Така те ще се почувстват по-защитени и по-малко стигматизирани.

Доброволна, асистирана репатриация и оценка на риска

Доброволната, асистирана репатриация е важна, за да се гарантира, че мъжете, преживели трафик, се връщат у дома по безопасен начин и с достойнство. Този процес трябва да бъде доброволен. Необходимо е да се предостави информация за ситуацията в страната на завръщане, така че мъжете да планират и да решават за бъдещето си. Оценката на риска представлява индивидуална оценка на специфичните рискове, с които се сблъскват трафикираните мъже. Трябва да се вземат под внимание и рисковете от виктимизация, като например отмъщения от страна на трафикантите срещу пострадалия или неговото семейство. Всяка оценка трябва да има предвид и риска от задържане или преследване от местните власти. Оценката трябва да отчита също дали съществуват местни програми за подкрепа, които биха могли да улеснят реинтеграцията. Накрая, но не последно, оценката трябва да прецени риска от повторно трафикиране.

Право на правна помощ и представителство

Жертвите имат право на адвокат, който да защитава правата и интересите им, да ги информира за ролята им по случая и да представя тяхната гледна точка по време на наказателното производство. Правната помощ включва също гражданско или друго производство за търсене на обезщетение за претърпените вреди. Информирането на мъжете за техните права и предоставянето на безплатна правна помощ, включително и адвокат, изгражда доверие в работа с тях, тъй като тя е конкретна и те са спокойни, че в техен интерес работи експерт. И тук е важно да се работи върху реалистичните очаквания относно възможните резултати в съда. Някои мъже се опитват да компенсират чувството на срам и безпомощност, като поставят твърде високи очаквания към правните процедури.

Право на защита на личния живот и безопасност

Жертвите имат право на защита на личния живот и самоличността. Те имат правото да поискат животът и самоличността им да бъдат защитени по време на наказателното производство и медиите и публиката да не бъдат допускани до съдебната зала. Важно е мъжете да познават това свое право, за да могат да поискат необходимата защита.

Образование на възрастни в областта на трудовите права с цел предотвратяване на трафик и повторен трафик

Познаването на местните трудови права е от съществено значение за работниците, за да се предпазват от трудова експлоатация. Това им дава възможност да изискват справедливо отношение. Когато работниците познават своите основни трудови права, като минимална заплата, максимално работно време, безопасни условия на труд, свобода от дискриминация, тогава:

- могат да разпознаят нарушенията и да търсят обезщетение;
- са по-малко уязвими към трафик на хора и принудителен труд;
- имат достъп до механизми за жалби и сигнали и могат да търсят правна помощ, ако правата им са нарушени, вместо да остават в капана на експлоатацията.
- Подкрепя се свободата на сдружаване. Работниците могат да се организират и колективно да договарят по-добри условия на труд, което е основна защита срещу експлоатация.
- Стимулира правителствата и бизнеса да спазват трудовите стандарти и да разширяват възможностите за правна защита на уязвими групи като домашните работници, мигрантите и работещите в неформалния сектор.

Прилагане на трудовите права на практика

Трудовият подход към трафика е проста, но мощна концепция. Работниците мигранти са по-малко уязвими към експлоатация и принуда на работното място, когато са запознати с трудовите си права и знаят как да ги отстояват. Важни са правата им в контекста на настоящето, а не само по отношение на бъдещи възможни опасности. Има различни начини тези полезни знания да достигнат до работниците мигранти и мигрантските общности:

Могат да се **разпространяват информационни материали** на езика на мигрантите. Изказът трябва да е ясен и прост. Материалите трябва да включват сбита информация за наличните консултативни услуги на езика на мигрантите и достъпа до тях.

Друга възможност е **консултиране на място**, например в центровете за настаняване, приютите или на работните места. В индивидуални консултации може да се предоставя информация за жилищните условия, основна информация за формите на набиране и експлоатация, пренаселеност, фишове за заплати и трудови договори и др.

Работниците мигранти и техните общности могат да бъдат достигнати и чрез **дигитални средства**. Например, социалният медиен проект „Справедлива трудова миграция“ предоставя информация и защита от експлоатация на търсещите работа от Румъния и показва легалния достъп до немския трудов пазар.

Обучението на работниците мигранти в областта на трудовите права представлява превенция на трафика на хора. В Германия „Arbeit und Leben“ предлагат такова обучение в контекста на езиковите и интеграционните курсове за мигранти и бежанци. Образованието за възрастни за лица, които са били трафикирани, трябва да увеличава тяхната устойчивост към експлоатация в бъдеща заетост. Тези лица трябва да бъдат информирани за техните права и задължения и да получават насоки как да ги упражняват. Образованието включва теми като сътрудничество с колеги, идентифициране на структури за подкрепа, документиране на работа с цел коректно заплащане, действия срещу работодатели, които нарушават трудовите закони.

Какви са основните права в Европейския съюз?

Трудовите права в Европа обхващат широк спектър от защити и придобивки, предназначени да осигурят справедливи условия на труд и коректно отношение и към служителите. Хартата на основните права в Европейския съюз 22 утвърждава в законодателството на ЕС широк набор от основни права, от които се възползват гражданите, включително трудови права. Ето някои основни права на работниците в ЕС:

Справедливо заплащане

Правото на справедливо заплащане включва правото на минимално възнаграждение, определено от закона, както и правото на допълнително заплащане за извънреден труд. Например, от 1 януари 2024 г. в Германия минималната заплата е 12.41 евро на час, като от 1 януари 2025 г. тя ще се повиши на 12.82 евро на час.

Работно време

Законодателството регулира максималния брой работни часове на седмица и предписва почивки на определен период от време и отпуски. Работниците в Европа имат право на платен отпуск, майчинство и бащинство, както и защита срещу несправедливо уволнение.

Безопасни условия на труд

Работодателите са задължени да осигурят безопасна и здравословна работна среда за своите служители, включително подходящо обучение за здравословни и безопасни процедури. В Германия има Закон за здраве и безопасност на работното място, който определя изискванията за здравето и безопасността на работното място.

Равенство и недискриминация

Служителите имат право на справедливо и равнопоставено отношение независимо от техния пол, раса, религия или други лични характеристики. Например, Директивата на ЕС за равно третиране 2000/78/ЕО 23 забранява дискриминацията по редица признаци, като възраст, увреждане, сексуална ориентация и религия. Тя също така изисква равно третиране на мъжете и жените на работното място (Харта на основните права, член 23).

Свободно движение на работници

Гражданите на ЕС имат право да се движат свободно между държавите членки с цел намиране на работа, без дискриминация по националност. Това право е утвърдено в законодателството на ЕС, като например Регламент 492/2011 и основните договори.

Право на информация и консултация

Хартата дава на работниците правото на информация и консултации в рамките на компаниите. Всички са равни пред закона.

Право на колективно договаряне и действия

Работниците и работодателите или съответните им организации имат право да преговарят, да сключват колективни трудови договори на съответните нива и да предприемат колективни действия за защита на своите интереси, включително да стачкуват.

Защита срещу уволнение

Всеки работник има право на защита срещу неоснователно уволнение. По правило предизвестие за прекратяване на трудов договор трябва да бъде връчено в писмена

форма. Съществува специална защита срещу уволнение за някои особено уязвими групи хора (напр. бременни жени или лица с тежки увреждания).

Забрана на детски труд и защита на младежите на работното място

Забранено е да се наемат на деца. Младите хора, допуснати до работа, трябва да имат условия на труд, съобразени с възрастта им, и да бъдат защитени от икономическа експлоатация и от работа, която би могла да навреди на тяхната безопасност, здраве или физическо, умствено, морално или социално развитие.

Социална сигурност и социална помощ

За да се бори със социалното изключване и бедността, ЕС признава и зачита правото на социално и жилищно подпомагане, което осигурява достойно съществуване на всички, които не разполагат с достатъчно средства, в съответствие с правилата, установени от правото на ЕС и националните законодателства и практики.

Интеграция на пазара на труда

За мъжете, преживели трафик на хора, интеграцията на пазара на труда е критичен момент в живота, мост към намирането на работа. Това са първите стъпки към постигане на независимост и самостоятелност, както и към пълното им възстановяване и реинтеграция в обществото.

Отново подчертаваме необходимостта да се извърши **индивидуална оценка**, за да се идентифицират уменията и интересите, както и предишния опит на всеки засегнат от трафик мъж. Оценката служи като база за изготвяне на кариерен план, който съчетава силните страни и уменията на всеки мъж с нуждите на пазара на труда. **Оформянето на автобиография** е важна стъпка, която подчертава уменията за желаната работа и е подготовка за следващата фаза – поканата за интервю. Мъжете се научават, че автобиографията се променя съобразно работата, за която кандидатстват.

Образованието за възрастни може да включва също как се **търси работа онлайн и офлайн** (например чрез обяви във вестници). Важни са **уменията за създаване на професионални контакти**, например чрез участие в професионалния събития, присъединяване към подходящи групи онлайн и установяване на лични връзки. Стажовите и другите форми на практическо обучение повишават конкурентоспособността на пазара на труда. Полезно е на мъжете да се предоставя достъп до онлайн платформи за търсене на работа, да им се помага да създават свои профили и да бъдат насочвани как да търсят подходящи възможности.

Не по-малко важно е **установяването на партньорства** с местния бизнес и работодателите, които предлагат работни места, отговарящи на специфичните нужди на мъжете. **Повишаването на осведомеността** относно трудностите, пред които са изправени тези мъже в **обществото и на пазара на труда**, може да спомогне за интеграцията им. **Сътрудничеството с местните агенции за заетост** улеснява намирането на подходящи работни места за мъжете. Публичните организации за обучение и заетост също са важни партньори.

Един от най-важните аспекти в процеса на (ре-)интеграция на пазара на труда е **подготовката за явяване на интервю за работа**. Това може да включва ролеви игри, които дават възможност на мъжете да се учат от опита си и да получават обратна връзка и така да подобряват самочувствието си. Подготовката включва и обсъждане на често задавани въпроси на интервютата за работа и съвети как се отговаря на тях.

Професионалното обучение също е важна част от (ре-)интеграцията на пазара на труда. То може да бъде включено в личните планове за реинтеграция на пострадалите мъже, но трябва да бъде доброволно и да се планира индивидуално в зависимост от уменията и образователното ниво. Професионалното обучение в популярни професии улеснява намирането на работа и увеличава шансовете за заетост. Мъжете могат да придобият практически умения в области като ВиК и електроуслугите, дърводелството и др., което им позволява да си осигурят стабилни работни места.

След като мъжете успеят да започнат работа, е добре да се извършва непрекъснат мониторинг с подкрепа за адаптиране към работното място. Приспособяването към работна среда би могло да се включи в програма за обучение на възрастни, за да бъдат мъжете по-добре подготвени за това, което ги очаква на пазара на труда.

В заключение, образованието за възрастни в контекста на интеграцията на пазара на труда има за основна цел да подготви мъжете, преживели трафик на хора, да си намерят работа, като им предаде съответните знания, умения и компетентности.

III. Критична забележка: Не всичко е свързано с образованието за възрастни

Удовлетворяването на образователните нужди на мъжете, жертви на трафик, е от съществено значение за тяхното възстановяване и (ре-)интеграция в обществото. Въпреки това е важно да се признае, че образованието за възрастни може да не е единственото решение за всеки преживял трафик мъж и трябва да се прилага цялостен подход. Ето защо когато се създават холистични и информирани за травмата насоки за образование за възрастни за мъже, жертви на трафик, е важно да се осъзнават неговите ограничения.

Сред съществените пречки за прилагане на ефективни и устойчиви програми за образование за възрастни са липсата на услуги за подкрепа на мъже и недостатъчната политическа воля.

За да се справим с трудностите, с които се сблъскват мъжете, преживели трафик, са нужни цялостни системи за подкрепа, които включват услуги за психично здраве, жилищно настаняване и обучение за заетост.

Повечето програми, създадени от правителствата и доставчиците на услуги, са насочени към подпомагане на жени и момичета, като мъжете и момчетата, жертви на трафик, са пренебрегнати и изложени на по-голям риск да бъдат наказани или глобени за престъпления. Мъжете, преживели трафик, се нуждаят от достъп до цялостна и съобразена с културата им подкрепа.

Важно е да се признае, че няма универсално решение и че образованието само по себе си не може да отговори на всички комплексни нужди на жертвите на трафик. Социалните, психологическите и икономическите фактори също играят ключова роля.

Трябва да признаем факта, че рехабилитацията е дългосрочен процес и че след приключване на образователната програма ангажиментът за подкрепа продължава. Няма незабавен, видим или измерим ефект от образованието за възрастни, който да промени напълно положението на някого за кратък период от време. Нужни са търпение и дългосрочна перспектива, за да се постигне лична устойчивост.

Участието на общността в рехабилитацията намалява стигмата, създава подкрепяща среда за жертвите и е от съществено значение за успеха на този дългосрочен процес.

Необходими са гъвкави възможности за учене, които да се адаптират към уменията, характера и ежедневните обстоятелства на индивида. Важно е да се признае, че жертвите могат да се сблъскат с предизвикателства като нередовен график или съдебни производства.

Критичната перспектива към образованието за възрастни в неолиберална система цели да избегне експлоатацията, като разглежда ефектите от неолибералните образователни политики и практики. Неолибералните образователни системи често подчертават конкуренцията, индивидуалната отговорност и комерсиализацията на образованието. Тези системи могат също така да поддържат и укрепват съществуващите властови структури, вместо да насърчават равните възможности и социалната справедливост. Ето защо алтернативните подходи към образованието, основани на принципите на сътрудничество, социално приобщаване и критично мислене, биха могли да бъдат полезни.

В заключение, въпреки че обучението за възрастни е полезен елемент от процеса на възстановяване на мъжете, жертви на трафик, то трябва да бъде част от по-широк подход, който отговаря на многобройните и разнообразни нужди и предизвикателства, с които се сблъскват те. От съществено значение е да се признават и развиват специфичните лични способности на всеки мъж. Не всеки притежава възможности или склонност да се приспособи към неолибералната икономическа и демографска структура и да просперира на конвенционалния пазар на труда. Обществото трябва да предостави шансове на хората с труден житейски опит и специфични умения да намерят място извън традиционните сектори на заетост и да продължат да са част от обществото. Критичната гледна точка към социално-икономическите и политическите аспекти на образованието за възрастни подобрява разбирането ни за последиците от неолибералните образователни системи и начините за борба с експлоатацията.

IV. Примерни случаи

Ще демонстрираме ролята и значението на образованието за възрастни в практиката, като представим няколко случая на мъже, преживели трафик на хора, които са се възползвали от него и са продължили живота си по добър и градивен начин.

Случаят на Андрей

Андрей е от Румъния и идва от семейство с един родител, състоящо се от майка и по-голямата му сестра. За да издържа децата си, майката работела като гледачка на възрастни хора в Италия. Докато майка му е в чужбина, Андрей оставал у дома със сестра си, също непълнолетна, и тяхната баба. Сестрата на Андрей се присъединила към изпълнителската група на танцов клуб и на 16-годишна възраст започнала работа на рецепцията на клуба. Скоро Андрей също се присъединил към клуба. Собственикът убедил младите танцьори, че клубът е тяхното семейство и че той е единственият, който ще се грижи истински и

всеотдайно за тях, тъй като всички останали искат да им навредят. Той ограничил комуникацията им с други хора и изисквал да не общуват с никого. Собственикът на клуба експлоатирал младите хора, като ги карал да вършат различни задачи, включително да дават уроци по танци на по-малки деца. На ротационен принцип той ги отвеждал в „бункера“, където ги карал да извършват тежка и изтощителна физическа работа и ги подлагал на глад. Ако не се подчинявали, упражнявал физическо, психическо и сексуално насилие.

На 15-годишна възраст Андрей вече работел като инструктор в танцовия клуб и ръководел групи от по-малки деца.

В продължение на 3 години той не получавал заплащане за работата си, тъй като собственикът на клуба го убедил, че е нормално да дава всичките си пари на новото си „семейство“. Липсата на бащина фигура подтикнала Андрей да развие травматична привързаност към собственика на клуба. Освен че станал отличен танцьор, собственикът на клуба го „научил“ как да подмамва момичета за изпълнителската група на клуба, използвайки метода „lover boy“.

Овчар, който станал свидетел на тежката работа, която младите хора били принудени да извършват в изолирана местност, подал анонимен сигнал. Родителите им смятали, че са на тренировъчен лагер. Идентифицирани били шест жертви, включително Андрей. Всички

експлоатирани младежи – един мъж и пет жени (вече пълнолетни), били насочени към румънската неправителствена организация ADPARE. Разследването започнало в края на 2017 г., а обвинението било повдигнато през септември 2019 г. Окончателното решение по обжалването излязло през 2022 г. Собственикът на клуба получил присъда от 9 години и 4 месеца затвор.

Тъй като Андрей бил замесен в набирането на млади момичета, той бил заподозрян като член на мрежа за трафик на хора и не бил разпознат като жертва. Андрей изпитвал огромно чувство на вина, защото е участвал във въвлечането на момичетата. Той употребявал леки наркотици и направил опит за самоубийство (опитал се да скочи от сграда). Живеел в изолация и изпитвал силен гняв и липса на доверие към себе си и другите. Не се идентифицирал като жертва на трафик на хора или на каквато и да е друга злоупотреба. Освен това, здравето му било разклатено, имунната му система се сринала поради изтощението и недохранването, на които бил подложен. Той също така страдал от множество физически травми от танците, които останали нелекувани. Не успял да продължи образованието си в Спортната академия поради трудности с полагането на изпити и многобройни отсъствия.

В ADPARE Андрей получи цялостна подкрепа, съобразена с неговите нужди. Той беше представяван във всички наказателни процедури (разследване, съдебен процес и обжалване) от специализиран адвокат. Благодарение на това получи специални мерки за защита в съда и разпитът му се проведе чрез видеовръзка. Получи информация за правата си като жертва на престъпление и трафик на хора и за предстоящите правни процедури. Всеки път беше придружаван и подкрепян по време на съдебните процедури. Получи индивидуална психотерапия. Премина медицински изследвания и лечение за възстановяване на коляното си. Получи финансова помощ, за да плати таксите и да продължи университетското си образование до завършване. Получи обучение и консултации за отваряне на собствена фирма – нов спортен танцов клуб. Получи финансова подкрепа за закупуване на оборудване за клуба си. И не на последно място, наемът му беше платен за първите два месеца.

Андрей успя да продължи живота си по добър начин, защото научи много благодарение на различните форми на формално и неформално образование за възрастни, които бяха включени в процеса на възстановяване. Първо осъзна статуса си на жертва на трафик, а не на извършител. Той научи за правото да не бъде наказателно преследван и осъждан, за правото на период на възстановяване и размисъл, както и за правото на обезщетение за претърпените морални и материални щети (решил да не се възползва от него). Научи как да се защитава от трафиканта, който го заплашвал (без излагане в социалните медии, без дискусии/интервюта с журналисти и без физическо присъствие в съдебната зала). Научи как да определя собствените си приоритети и да решава собствените си проблеми – медицински въпроси, обучение и бизнес. Продължи обучението си в същата област, в която беше експлоатиран, и научи как да стане икономически независим, като преобразува негативния опит от експлоатацията в

положителен ресурс за бъдещето си. За тази цел той трябваше да се научи как да създаде и управлява собствен бизнес.

В момента Андрей е на 24 години и е управител на най-известния спортен танцов клуб в своя град в Румъния, а също така е професионален танцьор, който печели престижни награди в различни национални и международни състезания.

Случаят на Раду

Раду бил изоставен от семейството си и израснал в център за деца без родители в Румъния. До 18-годишна възраст той имал само спорадични срещи с майка си. Баща му бил алкохолик и починал, когато Раду бил на 5 години. На 19 години, след като напуснал центъра за деца без родители, Раду получил предложение да работи на строителен обект във Великобритания. След като пристигнал на местоназначението, документите му били конфискувани и в продължение на 3 месеца той бил принуден да работи незаконно на различни строителни обекти в Ливърпул, но също така и да краде храна, дрехи и обувки от магазините. Успял да избяга от експлоататорската ситуация и да потърси помощ от властите.

Ето какво ни разказа Раду: „Трябваше да напусна Ливърпул. Трябваше да отида в полицейския участък, където ми взеха пръстови отпечатащи, направиха ми снимки и ми забраниха да се връщам в Ливърпул за две години. И приех това като нещо лошо. Имам предвид, аз съм жертва, бях трафикиран, те казаха, че съм трафикиран, помогнаха ми и в същото време ми взеха пръстови отпечатащи и ми забраниха да се връщам две години в страната! Причината – било за моята безопасност! Това ми казаха! Това ме накара още повече да искам да напусна Великобритания възможно най-скоро. След опита ми в Ливърпул, особено с институциите, бях настанен в подслон. Не знаех какво е НПО, защо е различно от държавните институции и бях доста недоверчив. Мислех, че влизам в нов затвор, нещо такова, институция, която предлага услуги, но ограничава свободата ти и не можеш да се движиш свободно.“²⁴ Раду сподели също, че не е разбирал напълно решенията на властите във Великобритания по неговия случай и дори смятал, че противоречат на всякаква логика. Това, според него, засилва недоверието във властите и задълбочава объркването на жертвите, които дори се смятат за виновни за случилото се с тях

Раду е репатриран от Международната организация за миграция като предполагаема жертва на трафик на хора, но така и не е получена обратна връзка от властите в страната на дестинация.

Когато влезе в програмата за защита на жертви, той нямаше къде да живее, нямаше роднини, които да му предложат подкрепа, нямаше медицинска оценка и лечение и не вярваше на никого. Беше ядосан и отказваше психотерапия. Реши, че иска да учи в университет и да живее в студентско общежитие. Още от първата година на обучение Раду започна да употребява алкохол и леки наркотици. Неспособен да се справи с изпитите, той реши да започне психотерапия, за да може да контролира зависимостта си. След завършване на обучението си Раду се ожени и стана баща на малко момиченце. Започна работа в НПО, което работи с изоставени деца, но прекрати психотерапията си. Няколко месеца след назначаването си той отново започна да пие и напусна семейството си. Преживя няколко хоспитализации в психиатрична болница и беше диагностициран с хронична депресия.

Изоставен от семейството и институциите и с личните си убеждения, че като мъж трябва да се справя сам, да бъде силен и да подкрепя новото си семейство, Раду беше под постоянен стрес.

Раду отново се включи в програмата за помощ за жертви на трафик и поднови психиатричното си лечение и личната си психотерапия. Той възстанови отношенията си с новото си семейство. Раду изрази желание да се включи като доброволец, да подкрепя други жертви и да допринесе за предотвратяване на трафика на хора.

Случаят на Саймън

Саймън е роден в Етиопия в голямо семейство. Спомня си, че навремето както той, така и роднините му са били подлагани на насилие и дискриминация заради религиозната им принадлежност. Той много страдал и тези събития оставили негативен отпечатък върху него. В Етиопия Саймън завършил гимназия и искал да продължи образованието си. Неговата мечта била да посещава университет, но поради ограничените си финансови възможности Саймън не могъл да реализира плановете си. На 24 години получил предложение за работа в Румъния в строителството, което включвало три хранения на ден, настаняване и заплата от 500 долара на месец. За да стигне до Румъния, Саймън взел заем от 7000 евро и платил на посредническа агенция за

обработка на документите му, получаване на разрешение за работа и други такси. Като приел работата, бил убеден, че скоро ще може да изплати дълга в родината си и да събере пари за висше образование. След като пристигнал в Румъния, той установил с изненада, че предложението за работа се е променило и че ще работи в хотел, а не в строителството, както първоначално се бил договорил.

Веднага след като пристигнал в Румъния, Саймън бил транспортиран до хотел, където бил принуден да подпише договор за 350 долара на месец на румънски като неквалифициран работник. Условията на работа не били като обещаните в Етиопия – получавал само едно хранене на ден, бил настанен в малка стая с други хора и принуден да плаща наем. В продължение на 6 месеца той работел в хотел в Букурещ, като изпълнявал различни задачи – от почистване на кухнята до дребни ремонти в хотелските стаи, като никога не знаел каква ще бъде следващата му задача. Никога не му плащали заплатата навреме, нито му плащали за извънреден труд. Когато имал здравословни проблеми, не му позволявали да почива, и ако не се явял на работа, сумата за този ден била удържана от заплатата му.

Работното време било много дълго, времето за почивка ограничено, а храната недостатъчна. Саймън бил физически и психически изтощен и не можел да се справи с изискванията на работата. В продължение на 6 месеца той бил физически и емоционално малтретиран, заплашван и постоянно контролиран чрез ограничаване на свободата му на движение. В резултат на това той натрупал още повече дългове, не можел да изпраща достатъчно пари, за да покрие заема си, а дългът се увеличавал с всяко закъснение на месечната вноска.

Физически и психически изтощен, Саймън решил да избяга и потърсил подкрепа от етиопската общност в Букурещ. Така той попаднал в програмата на ADPARE.

В момента, когато влезе в програмата за защита на жертви на трафик на ADPARE, Саймън беше в процедура за международна закрила. Той беше решен да си намери работа. Първото нещо, което поиска, беше да му се помогне да си намери нова работа, считайки, че това е единственият начин да изплати дълговете, натрупани в родината му. След обсъждане с екипа той прие да се подложи на медицински изследвания като първа стъпка към бъдещето.

Медицинските изследвания разкриха, че Саймън страда от недोхранване. Той осъзна, че не е в добро здраве и няма да може да работи. Беше консултиран с диетолог и скоро здравето му се подобри благодарение на медикаменти и правилно хранене. След като здравословното му състояние се стабилизира, беше направена подробна оценка на нуждите на Саймън и беше съставен индивидуален план за действие. Той реши да подаде жалба срещу работодателя си. Получи правна подкрепа по време на производството, както и емоционална подкрепа и сигурно настаняване.

Саймън беше подпомогнат да си намери подходяща работа. Той се възползва от консултациите относно трудовите си права и пазара на труда. Получи емоционална подкрепа в намирането и задържането на работа. Смени няколко работни места и успя да се справи с различни трудности, защото е наясно с правата и отговорностите си като работник. Едновременно с това Саймън беше подкрепен и насърчен да учи румънски език, да завърши обучението си и да се запише в университет. Разходите за транспорт и комуникации бяха поети от ADPARE. Индивидуалната програма на Саймън беше изпълнена за 3 години.

Във връзка с наказателното производство Саймън подаде жалба през 2020 г. Въпреки че има няколко подадени жалби срещу същия работодател, разследването все още не е започнало. По повод наказателните процедури Саймън научи какви са правата му.

В момента Саймън говори румънски и му е предоставен статут на бежанец поради религиозно преследване. Той е студент във втори курс в Националния университет по наука и технологии в Букурещ, Факултет по електронно инженерство. Той е активен член на общността и от март 2023 г. е доброволец и преводач в ADPARE. Участва в дейности за подкрепа на жертви на трафик на хора от трети страни, които говорят амхарски и тигриня.

V. Препоръки

В края на тази публикация искаме да направим обобщение, като предложим нашите препоръки. Те биха могли да подпомогнат включването на мерки за образование за възрастни в дейностите на организациите, подкрепящи мъже, жертви на трафик. Също така могат да бъдат използвани като ориентир и насоки за промоция и въвеждане на образователни дейности за пострадали от трафик хора на регионално, национално и европейско равнище:

- 👉 Образованието за възрастни е важен и иновативен компонент в подкрепата на мъже, засегнати от трафик на хора. То допринася за тяхното овластяване, дългосрочна защита и възстановяване, както и за тяхната (ре-)интеграция в обществото.
- 👉 Спазването на правата на жертвите е необходимо условие за развиването и прилагането на програми за образование на възрастни като част от услугите за жертви на трафик.
- 👉 Реализацията на правата на жертвите включва осигуряване на безопасен подслон, медицинска и психологическа помощ, предоставяне на статут на пребиваване, социална и правна помощ. Без тези предпоставки мерките за образование за възрастни няма да могат да бъдат оползотворени поради уязвимото положение на жертвите.
- 👉 Основната цел на образованието за възрастни за мъже, преживели трафик, е предотвратяването на повторен трафик и повторна виктимизация, както и тяхната устойчива реализация в живота и на пазара на труда. Образованието е насочено към намаляване на уязвимостите и овластяване на мъжете, като за тази цел се идентифицират най-наложителните образователни нужди и се определят съответните образователни мерки.
- 👉 Програмите за образование за възрастни за трафикирани мъже трябва да имат капацитет да отговорят на широка гама образователни нужди, които биха възникнали. Винаги е необходимо да се определят приоритетните области и образователните интервенции.
- 👉 Ефективните образователни дейности се основават на предварителни оценки на индивидуалните рискове и потребности и емоционалното състояние на пострадалите мъже.
- 👉 На тази основа могат да бъдат разработени и осъществени образователни програми, съобразени с индивидуалните нужди на засегнатите мъже.
- 👉 Специализираните подслони за трафикирани мъже могат да включат в услугите си образователни мерки за настанените лица.

- Образованието за възрастни за мъже, преживели трафик, трябва да включва умения за грижа за себе си и самостоятелност, универсални и практически умения, които да овластят мъжете да бъдат автономни и да възвърнат контрола върху собствения си живот.
- Образованието за възрастни за трафикирани мъже трябва да адресира също здравни въпроси, да развива социални компетенции и умения за неагресивно разрешаване на конфликти.
- Мерките за образование за възрастни трябва да включват познания за половите роли, мъжествеността и трудностите в социализацията на мъжете.
- Промоцията на психичното здраве като част от образованието за възрастни е възможност за развитие на житейски умения и качества, които са важни за успешното (ре-)интегриране на трафикираните мъже в общностите, към които искат да принадлежат.
- Дейностите по образование за възрастни трябва да се основават на подход, съобразен с психичната травма и с пола, който поставя в центъра на внимание жертвата.
- Образованието за възрастни е особено подходящо за мъжете, защото кореспондира със специфичните за мъжкия пол начини за справяне с психичната травма.
- Образованието за възрастни също така трябва да се фокусира върху практическите, поведенческите и социалните образователни нужди на трафикираните мъже с цел по-лесно интегриране на трудовия пазар.
- Образованието за възрастни в подкрепа на жертвите винаги трябва да включва обучение относно правата им, включително универсалните човешки права, правата на жертвите на трафик и трудовите права.
- Образованието за възрастни в областта на трудовите права е важен инструмент за предотвратяване на трудовата експлоатация и повторното трафикиране. То подпомага работещите да разпознават експлоатативни практики и да изискват справедливо отношение, намалява уязвимостта към експлоатация и принудителен труд.
- Образованието за възрастни не е задължение само на организациите за подкрепа на жертвите. То трябва да присъства в националните стратегии и рамки за сътрудничество за противодействие на трафика на хора и подкрепа на жертвите. Достъпът до институции и програми за обучение за възрастни, като например до професионални обучения, предоставяни от агенциите на трудовия пазар, интегрирането на жертвите на трафик и тяхното включване във всички аспекти на обществения живот, трябва да бъде обща цел на всички компетентни органи.

Важни контакти

Австрия

Горещи телефонни линии

+43 (0) 677 61343434   Национална телефонна линия за борба с трафика на хора

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS PROVIDING SERVICES FOR TRAFFICKED PERSONS

MEN VIA Support for Men as Victims of Human Trafficking

Kundratstraße 3 - 1100 Vienna

<https://men-center.at/via>

+43 (0) 699 17482186

Email: kfn.via@gesundheitsverbund.at

LEFÖ-IBF Intervention Centre for Trafficked Women*

Lederergasse 35/12-15 - 1080 Vienna

<https://lefoe.at/en/ibf-intervention-center/>

+43 1 7969298

Email: ibf@lefoe.at

България

Горещи телефонни линии

0800 20 100   Национална телефонна линия за борба с трафика на хора

nrm.bg   Платформа за превенция на трафика на хора и подкрепа на жертвите

Национална комисия за борба с трафика на хора

София 1797, 52 А, бул. Г.М. Димитров 52

www.antitraffic.government.bg

+359 2 807 80 50 / +359 2 807 80 59

Email: office@antitraffic.government.bg

Фондация Асоциация Анимус

София 1000, ул. Екзарх Йосиф №85

www.animusassociation.org

+ 359 2 983 52 05 / +359 2 983 53 05

Email: animus@animusassociation.org

Гореща линия за пострадали от насилие
+ 359 (0)800 1 8676 or + 359 2 981 7686

Германия

Горещи телефонни линии

08000 116 016   Телефонна линия за помощ при насилие над жени.
www.hilfetelefon.de.

+49 116 006   WEISSER RING Линия за помощ на жертви на престъпления

Service Centre against Labour Exploitation, Forced Labour and Human Trafficking
(www.servicestelle-gegen-zwangsarbeit.de),
част от Arbeit und Leben Berlin-Brandenburg DGB/VHS e.V.
(www.berlin.arbeitundleben.de/)

KOK
(www.kok-gegen-menschenhandel.de) е германска неправителствена мрежа за борба с трафика на хора. KOK се застъпва за правата на жертвите на трафик и на жените мигранти, които са подложени на насилие.

Advise Network Decent Work
(www.arbeitundleben.de/arbeitsfelder/beratungsnetzwerk) е федерална мрежа в Германия

Португалия

Горещи телефонни линии

+351 964 608 288   Национална телефонна линия за борба с трафика на хора

Saúde em Português – Support for male victims of THB
Avenida Elísio de Moura nº417 R/C Loja 3
3030-183 Coimbra
E-Mail: info@saudeportugues.org

CAP – Shelter for Reception and Protection for male THB victims and their minor children (Saúde em Português) – на разположение 24 часа в денонощието
+351 961 674 745
E-Mail: cap@saudeportugues.org

Румъния

Горещи телефонни линии

0800 800 678

Telverde – Национална телефонна линия за борба с трафика на хора

ADPARE

Bucharest

www.adpare.eu

E-Mail: adpare@adpare.eu

+40212532904 (09 AM to 05 PM)

National Agency against Trafficking in Persons

Bucharest, 20 Ion Câmpineanu street

+ 4021 311 89 82, +4 021 313 31 00

E-Mail: anitp@mai.gov.ro

<https://anitp.mai.gov.ro/>

Използвана литература

- [1] Ван дер Колк, Б.А. (2018). Тялото помни: мозъкът, умът и тялото в лечението на травмата. София. „Изток-Запад“
- [2] Zimmerman, C., & Pocock, N. (2013, January). Human trafficking and mental health 'My wounds are inside, they are not visible'. *The Brown Journal of World Affairs*, XIX (11), pp. 265-280.
- [3] Herman, J. (1992). *Trauma and Recovery*. New York: Basic Books.
- [4] King, M., Street, A., Gradus, J., Vogt, D., Resick, P. (2013). Gender Differences in Posttraumatic Stress Symptoms Among Veterans: An Item Response Theory Analysis. *Journal of Traumatic Stress* (26), pp. 175-18. Available from: <https://www.ptsd.va.gov/professional/articles/article-pdf/id87445.pdf>
<https://www.makinwellness.com/gender-differences-with-trauma/>
- [5] Slegel, H., Spielberg, W., & Ragonese, C. (2021). *Masculinities and Male Trauma: Making the Connections*. Washington, DC: Promundo-U. Available from: https://www.equimundo.org/wp-content/uploads/2022/06/211029_BLS21375_PRO_MasculineNorms.v06.pdf
- [6] King, M., at all (n 4)
- [7] Tolin, D., Foa, E. (2006). Sex Differences in Trauma and Posttraumatic Stress Disorder: A Quantitative Review of 25 Years of Research. *Psychological Bulletin* (132), pp. 959 –992. Available from: <https://www.apa.org/pubs/journals/releases/bul-1326959.pdf>
- [8] Van der Kolk, B.A. (1989). The Compulsion to Repeat the Trauma Re-enactment, Revictimization, and Masochism *Psychiatric Clinics of North America*, Volume 12, Number 2, Pages 389-411.
- [9] Davidson, H. (2019). 10 Things You Should Know About Men & Trauma. *Better Being Men Line*. Available from: <https://betterbeingmainline.com/10-things-you-should-know-about-men-trauma/>
- [10] Ван дер Колк (n 1)
- [11] Пак там.
- [12] Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012L0029>
- [13] GRETA (2019), 8th General Report on GRETA's activities; <https://rm.coe.int/8th-168094b073>; GRETA (2020), 9th General Report on GRETA's activities <https://rm.coe.int/9th-general-report-on-the-activities-of-greta-covering-the-period-from-16809e128b>
- [14] GRETA (2018), 8th General Report on GRETA's activities, point 129 <https://rm.coe.int/8th-168094b073>

-
- [15] Davy, D. (2015). Understanding the Support Needs of Human-Trafficking Victims: A Review of Three Human-Trafficking Program Evaluations. *Journal of Human Trafficking*, 318-337 <https://refugeereseach.net/wp-content/uploads/2017/05/Davey-2015-Support-needs-of-victims.pdf>
- [16] Caliber. (2007). Evaluation of Comprehensive Services for Victims of Human Trafficking: Key Findings and Lessons Learned. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/218777.pdf>
- [17] <https://fem-men.at/veranstaltungen/9-wiener-forum-gesundheitskompetenz>
- [18] СЗО (2005) Подобряване на психичното здраве: концепции, появяващи се доказателства. Практика: Доклад на Световната здравна организация, Департамент по психично здраве и злоупотреба с вещества, съвместно с Викторианската фондация за промоция на здравето и Университета в Мелбърн. Световна здравна организация. Женева
- [19] Kozhouharova, N., Bruno, G., Ferrantini, A., Fioravanti, G., Spampinati, C., Lahi, M., Buffon, V., Kaplani, E., Sotiriou, C., Danner, E., Hein, K., Manukyan, H., Nyamekye, B., Wells, A., Würfl, M. (2022) *Guide on Typologies*, ACTIVATE - EnhAnCing the anti-Trafficking Identification, preVention and support mEchanisms. Available from: <http://animusassociation.org/wp-content/uploads/2022/12/ACTIVATE-Guide-of-Typologies.pdf>
- [20] WHO. (2021). *Comprehensive mental health action plan 2013–2030*. Geneva: World Health Organization. Available from: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/345301/9789240031029-eng.pdf?sequence=1>
- [21] <https://www.ohchr.org/en/trafficking-in-persons/about-trafficking-persons-and-human-rights>
- [22] <https://fra.europa.eu/en/eu-charter>
- [23] <http://data.europa.eu/eli/dir/2000/78/oj>
- [24] Цитат от изследователско интервю „Оценка на услугите за подкрепа, предоставяни на жертви на трафик на хора“, ADPARE 2019: <https://adpare.eu/wp-content/uploads/2023/01/Evaluation-of-support-services-provided-to-victims-of-trafficking-in-human-beings.pdf>

Ван дер Колк, Б.А. (2018). Тялото помни: мозъкът, умът и тялото в лечението на травмата. София. „Изток-Запад“

